

ДОСЛІДЖЕННЯ В ГАЛУЗІ СПЕЦІАЛЬНИХ ІСТОРИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

УДК 930.253:82-6:929 (477) (Назаревський О.)
<https://doi.org/10.15407/rksu.31.178>

Андрій Іванович Шаповал,
доктор історичних наук, старший науковий співробітник,
завідувач відділу археографії Інституту архівознавства,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
(Київ, Україна)
ORCID: 0000-0003-1188-5142
e-mail: shai196@ukr.net

ЛИСТУВАННЯ О. НАЗАРЕВСЬКОГО З В. ПЕРЕТЦОМ У РАМКАХ ДІЯЛЬНОСТІ КОМІСІЇ ДАВНЬОГО УКРАЇНСЬКОГО ПИСЬМЕНСТВА

Метою роботи є аналіз листування між О. Назаревським й академіком В. Перетцом у контексті роботи Комісії давнього українського письменства Всеукраїнської академії наук та висвітлення лакун у співпраці вчених й діяльності Комісії. **Методологія праці** базується на застосуванні порівняльного, хронологічного, джерелознавчого, архівознавчого, біографічного, просопографічного методів дослідження. **Наукова новизна** роботи полягає в тому, що вперше до наукового обігу введено листування між секретарем Комісії давнього українського письменства Всеукраїнської академії наук О. Назаревським і го-

ловою Комісії В. Перетцом, що відклалося у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Аналіз епістолярних документів дав змогу висвітлити діяльність О. Назаревського на посаді секретаря Комісії давнього українського письменства та відобразити раніше не досліджені сторінки його співпраці з В. Перетцом у рамках роботи Комісії. **Висновки.** Представлене у статті листування є цінним джерелом з вивчення діяльності О. Назаревського на посаді секретаря Комісії давнього українського письменства Всеукраїнської академії наук, дає змо-

гу висвітлити зусилля вченого з популяризації діяльності академічної установи, його нонконформістську поведінку щодо В. Перетца задля збереження Комісії під час згортання політики українізації та структурних

перебудов у Всеукраїнській академії наук на початку 1930-х років.

Ключові слова: О. Назаревський, В. Перетц, епістолярні документи, Комісія давнього українського письменства, Всеукраїнська академія наук.

Актуальність теми дослідження. Висвітлення життя, діяльності та здобутків українських учених, а також досягнень створених ними академічних інституцій на основі аналізу раніше не досліджених джерел, зокрема епістолярних документів, є важливим завданням для науковців, які працюють у сфері джерелознавства, біографістики та історії науки.

Нещодавно минув ювілей відомого українського філолога, літературознавця, археографа, бібліографа та педагога Олександра Адріановича Назаревського (12.12.1887–10.09.1977), наукова біографія якого й досі містить чимало лакун і білих плям. А отже, відсутнє й комплексне дослідження життєвого та творчого шляху вченого, який був одним з найталановитіших учнів академіка Володимира Миколайовича Перетца (1870–1935) та дієвим представником заснованої останнім Київської філологічної школи. Протягом 1927–1934 рр. науковці тісно співпрацювали в рамках роботи Комісії давнього українського письменства Всеукраїнської академії наук (далі – КДУП ВУАН), діяльність якої на сьогодні теж не досліджена всебічно.

В Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – ІР НБУВ) зберігається листування між О. Назаревським і В. Перетцом, що відклалося в комплексному фонді «Всеукраїнська академія наук (ВУАН) (1918–1933). Архів і колекція документів XVI–XX ст.» (ф. X) та особовому архівному фонді «Назаревський Олександр Адріанович (1887–1977) – літературознавець, бібліограф» (ф. 78). Аналіз листів, що стосуються, головним чином, співпраці вчених у КДУП ВУАН, дає змогу розширити знання про їхню діяльність у рамках академічної Комісії.

Аналіз досліджень і публікацій. Постать О. Назаревського та його діяльність не оминули уваги дослідників, наукову біографію вченого окреслено в низці наукових праць, зокрема в розвідках Л. Гарбар,

М. Лецькіна та інших [1; 2; 3; 10]. Життю, багатогранній роботі та творчому набутку В. Перетца присвячена більш широка наукова література, що узагальнена в комплексній монографії [11]. У ряді досліджень висвітлено окремі епізоди співпраці між ученими [4; 5; 11; 12; 13], у тому числі й у рамках діяльності КДУП ВУАН [11; 12; 13]. При підготовці окремих праць як джерела частково використовувалися епістолярні документи науковців [11; 12; 13]. Однак досі листування між О. Назаревським і В. Перетцом не було предметом спеціального вивчення.

Метою представленої статті є аналіз листування між О. Назаревським і академіком В. Перетцом у контексті роботи Комісії давнього українського письменства ВУАН, висвітлення його діяльності на посаді секретаря КДУП та співпраці з В. Перетцом з питань організації й розбудови Комісії на основі дослідження епістолярних документів.

Виклад основного матеріалу. Листування між О. Назаревським і В. Перетцом, що відклалося у фондах ІР НБУВ, складає 57 кореспонденцій. Автором переважної більшості з них (55-ти) є О. Назаревський – це 44 листи, 10 листівок і 1 записка, надіслані з м. Києва та с. Турчинка (нині – Житомирська обл.) до Північної Пальміри В. Перетцу. І лише два листи належать В. Перетцу, від 9 жовтня 1932 р. і 22 жовтня 1933 р., надіслані до Києва у відповідь на звернення О. Назаревського. Не має сумніву, що листування вчених було більш широким. З контексту документів видно, що науковці намагалися не залишати без відповіді жодного листа. Але доля іншої їхньої кореспонденції невідома.

Хронологічно листування між О. Назаревським і В. Перетцом, представлене в ІР НБУВ, охоплює період від 13 листопада 1927 р. до 22 жовтня 1933 р. і стосується передусім питань, пов'язаних з організацією та діяльністю КДУП ВУАН. Варто зазначити, що вчені обмінювалися листами й раніше вказаного періоду, повідомляючи в епістолях про своє і родинне життя, власну наукову діяльність та наукову творчість колег [17, арк. 1–1 зв.]. Допомогали вони один одному і з пошуком та копіюванням джерел для наукових досліджень, пересилаючи віднайдені твори та необхідні для роботи наукові праці бандеролями [17, арк. 2 зв.].

Наявний епістолярій починається листом О. Назаревського від 13 листопада 1927 р., в якому міститься відповідь на пропозицію В. Перетца стати секретарем КДУП. В. Перетц, хоча й мешкав у Ленінграді (нині –

м. Санкт-Петербург), був штатним академіком ВУАН по кафедрі давньої української літератури ВУАН і регулярно приїздив до Києва для участі в сесіях української академії та проведення наукових досліджень, а в Ленінграді керував Товариством дослідників української історії, письменства та мови. 26 жовтня 1927 р. В. Перетц звернувся до Історично-філологічного відділу ВУАН із заявою, в якій пропонував створити спеціальну комісію ВУАН, що об'єднала б дослідників у галузі давнього українського письменства та спрямувала їхню наукову діяльність. До творення КДУП В. Перетц мав намір долучити своїх учнів, колишніх вихованців Семінарію російської філології, що діяв під його керівництвом у Києві протягом 1907–1914 рр., зокрема О. Назаревського, запропонувавши останньому виконувати обов'язки секретаря КДУП ВУАН.

У 1920-ті роки О. Назаревський як позаштатний професор кафедри російської мови та словесності Київського інституту народної освіти (далі – КІНО; нині – Київський національний університет імені Тараса Шевченка) викладав різні курси з давньої російської літератури. Водночас з вересня 1925 р. він працював завідувачем бібліотеки КІНО, щорічно публікуючи в «Бібліологічних вістях» огляди з діяльності цієї бібліотеки. Займався О. Назаревський і науково-дослідною діяльністю, виступаючи в часописах «Життя й революція» та «Записки Київського інституту народної освіти» з розвідками про розвиток вищої жіночої освіти в Україні та студентський рух у Києві в 70–80-х роках XIX ст.

Не полишав О. Назаревський також студій у сфері давніх української та російської літератур, актуальність яких за радянської влади вважалася сумнівною. Однак учений уважно стежив за науковими публікаціями з дослідження зібрань та пам'яток давніх української та російської літератур, зокрема у книгозбірнях Києва, опублікувавши низку рецензій на наукові праці О. Лебедева, С. Щеглової, М. Каринського та С. Ольденбурга в журналах «Бібліологічні вісті», «Червоний шлях» та ін.

Пропозиція В. Перетца стати секретарем КДУП ВУАН давала можливість О. Назаревському повернутися до системної наукової роботи за фахом в академічній установі під керівництвом свого навчителя, тому він відповів на неї згодою. Про це О. Назаревський повідомив В. Перетца листом від 13 листопада 1927 р., зазначивши: «Щодо секретарства в “Комісії старої української писемності”, то я охоче візьмуся за нього –

не тому, що це дає щось матеріальне (звичайно, і це має значення у наш важкий час, але це – додасться; я навіть не знаю окладу чи півокладу), а тому, що це дає можливість працювати організовано, систематично, за фахом, при науковій установі – у безпосередньому зв'язку з Вами та під Вашим керівництвом. Я ще раз щиро дякую Вам, дорогий Володимире Миколайовичу, за те, що Ви даєте мені можливість повернутися до наукової роботи за спеціальністю, – це так важко для нас, порівняно молодих та порівняно незабезпечених людей, – за несучасного характеру нашої спеціальності» [17, арк. 2].

Заяву В. Перетца про створення КДУП ВУАН О. Назаревський особисто передав С. Єфремову [17, арк. 2] як секретарю Історично-філологічного відділу ВУАН. 17 листопада 1927 р. пропозиція В. Перетца була схвалена на засіданні відділу, 5 грудня того ж року – Спільним зібранням ВУАН. А 24 листопада відбулося перше організаційне засідання КДУП, на якому було обрано керівництво КДУП та визначені основні напрями її наукової діяльності. Головою Комісії обрали В. Перетца, його заступником – С. Маслова, секретарем же – О. Назаревського. Своїми завданнями КДУП ставила виявлення у книгозбірнях, архівосховищах і музеях пам'яток української літератури XI–XVIII ст., проведення обліку українських рукописів і стародруків, дослідження та визначення їхньої наукової вартості, а також підготовку до друку й видання пам'яток давнього українського письменства.

За час роботи КДУП ВУАН (1927–1934) в Комісії працювало 17 науковців, але штатним співробітником протягом усієї діяльності КДУП був лише О. Назаревський, згодом другим штатним співробітником КДУП став П. Попов (1930–1934). Як секретар КДУП О. Назаревський організовував та проводив, за відсутності В. Перетца, наукові засідання членів Комісії та складав їхні протоколи, готував постанови, плани і звіти КДУП, заяви, доповідні записки, заповнював академічні анкети від імені Комісії, представляв її перед керівництвом Історично-філологічного відділу ВУАН і на зборах відділу (за відсутності голови), брав активну участь у підготовці та публікації видань КДУП і, по змозі, у вирішенні питань бюджету Комісії й оформлення на роботу та оплати праці її співробітників, облаштування приміщення КДУП меблями та канцелярським приладдям, формування її підручної бібліотеки тощо.

Обов'язки секретаря О. Назаревський виконував відповідально, сумлінно та акуратно. Протоколи, постанови, плани, звіти, рахунки КДУП, а також накази, витяги з протоколів засідань Історично-філологічного відділу ВУАН, які стосувалися діяльності Комісії, він, при потребі, надсилав В. Перетцу для ознайомлення.

У листах вміщено інформацію про приміщення, де працювала та проводила свої засідання КДУП ВУАН. Перші засідання Комісії відбулися у відділі стародруків Всенародної бібліотеки України (далі ВБУ; нині – НБУВ) [19, арк. 1 зв.], очільником якого був С. Маслов. ВБУ тоді розташовувалася в будівлі за адресою: бульвар Тараса Шевченка, 14. У грудні 1928 р. КДУП надали досить простору кімнату на першому поверсі (раніше там була чоловіча вчительська) будівлі колишньої Державної жіночої гімназії св. Ольги по вул. Чудновського, 2 (нині – вул. Терещенківська, 4) [22, арк. 2]. На початку березня 1930 р., за наполяганням В. Перетца та заявою, підготовленою О. Назаревським, за КДУП було закріплено кімнату № 17 на другому поверсі академічної будівлі за адресою вул. Короленка, 54 (нині – вул. Володимирська, 54) [35, арк. 2].

У процесі роботи КДУП відбувалися організаційні (закриті) та наукові (переважно відкриті, публічні) засідання членів Комісії, які планував, готував, а інколи, за відсутності В. Перетца та С. Маслова, й проводив О. Назаревський. На першому засіданні КДУП, що відбулося 24 листопада 1927 р., було уточнено наукові теми, над якими мали працювати співробітники Комісії [19, арк. 1]. Перші наукові засідання КДУП, що проходили в закритому режимі, оскільки на них довелося вирішувати багато організаційних питань, пов'язаних з початком роботи Комісії, відбулися 8 і 15 грудня 1927 р., на них було заслухано доповідь С. Гаєвського «Про сербську “Александрію” в українських списках» [19, арк. 1]. У січні 1928 р. на науковому засіданні КДУП свою першу доповідь «Повістwowальний репертуар київських рукописних зібрань» мав представити О. Назаревський [19, арк. 1]. В епістолярних документах є відомості й про інші наукові виступи секретаря Комісії, зокрема проголошену ним доповідь «Про два Тихонравівські збірники» (1929) [22, арк. 1 зв.].

У листах вміщено дані й про інших доповідачів. Так, 9 жовтня 1929 р. на засіданні Комісії виступив П. Попов з доповіддю «Про джерела

“Неба Нового”» [25, арк. 3], 17 січня 1930 р. М. Геппенер зробив «цікаве» повідомлення «З спостережень над дослідженням І. Франка “Слова про Лазарево Воскресіння”» [30, арк. 2; 51, арк. 16], 28 січня 1930 р. С. Гаєвський прочитав реферат «Хроніка Г. Амартола та початкове літописання» [31, арк. 1], 28 лютого 1930 р. відбулося засідання з науковою доповіддю Д. Абрамовича «До історії літературних пам’яток XVII ст.» [34, арк. 2 зв.; 51, арк. 16], 30 березня 1930 р. на засіданні заслухали доповіді Д. Абрамовича «До питання про джерела друкованого слов’янського Патерика (Київ, 1661)» та П. Попова «Видання “Печерського Патерика” XVIII–XX ст.» [37, арк. 2; 51, арк. 16] тощо.

У звітах про діяльність КДУП О. Назаревський обов’язково інформував про кількість наукових засідань Комісії та доповідей, виголошених її співробітниками. Адже деякі керівники Історично-філологічного відділу ВУАН на це звертали особливу увагу. Таким, наприклад, був, як зазначив О. Назаревський у листі В. Перетцу від 20 січня 1930 р., секретар Відділу М. Яворський, який при звітуванні комісії цікавився їхнім персональним складом та кількістю наукових засідань і доповідей [30, арк. 2]. О. Назаревський намагався більш-менш регулярно проводити зібрання членів КДУП, на яких би заслуховувалися наукові доповіді.

Пріоритетним завданням у своїй праці КДУП ставила дослідження та видання пам’яток давньої української літератури. Кожен із співробітників Комісії розробляв індивідуальну науково-дослідну тему. В листопаді 1928 р. для КДУП, як і для інших комісій ВУАН, був складений п’ятирічний план роботи та видавничої діяльності на 1928–1933 рр., згідно з яким КДУП, наприклад, планувалося надрукувати дослідження В. Перетца «Пам’ятки давнього українського письменства XI–XIII ст. в обробках XVI–XVIII ст.», О. Назаревського «Давня українська повість», Д. Абрамовича «Києво-Печерський патерик», С. Гаєвського «“Александрія” в давній українській літературі», М. Гудзія «“Історія сімох мудреців” в українській обробці», І. Єр’оміна «Твори Кирила Туровського», Н. Кістяківської «Твори Івана Некрашевича, українського письменника XVIII ст.» та ін. [11, с. 284–285].

Під час підготовки до друку літературних пам’яток співробітники КДУП повинні були орієнтуватися на розроблені В. Перетцом «Правила видання пам’яток давнього письменства», де наголошувалося, що

Комісією видаються виключно українські давні літературні пам'ятки, тобто або українських авторів, або ті, що були створені в Україні, а також пам'ятки «західно-руського» (литовського) походження, які відбивали вплив української культури, науки та мови. У «Правилах» передбачалося, що пам'ятки, написані до XV ст. включно, мають друкуватися старослов'янським шрифтом, твори ж пізнішого періоду – гражданським [18].

Однак, як О. Назаревський повідомляв В. Перетца в листі від 17 листопада 1928 р., окремі співробітники КДУП мали іншу позицію щодо методики публікації українських пам'яток давнього письменства. Зокрема, С. Маслов і П. Попов, які готували до видання твори І. Галятовського, а саме «Науку, альбо способ зложення казання» та «Небо новое» відповідно, – тобто пам'ятки XVII ст., – бажали друкувати їх згідно з оригіналом – «літера до літери». Іншу думку мав Д. Абрамович, який би «видавав слов'янським шрифтом лише “невеликі” тексти XI–XIII ст.», а пам'ятки XIV і XV ст. друкував гражданським шрифтом [21, арк. 1]. Вже у процесі підготовки видань було вирішено відмовитися від надмірної «пристрасті до літери», бо метою видавничої діяльності КДУП ВУАН визначалися «не репродукція пам'ятки, а видання її тексту в доступному і зручному для користування вигляді» [48, арк. 1 зв.].

Твори давньої української літератури КДУП публікувала у збірниках Історично-філологічного відділу ВУАН в рамках серії «Пам'ятки мови та письменства давньої України», вміщуючи у виданнях передмови та коментарі упорядників. Іншу серію репрезентували «Праці Комісії давнього українського письменства», де мали публікуватися спеціальні дослідження літературних пам'яток. У 1928 р. вийшла друком праця С. Бугославського «Україно-руські пам'ятки XI–XVIII вв. про князів Бориса і Гліба (розвідка й тексти)» як перший том серії «Пам'ятки мови та письменства давньої України», а в 1929 р. вже як перший том серії «Праці Комісії давнього українського письменства» було видано другу частину дослідження Ф. Сушицького «Західно-руські літописи як пам'ятки літератури».

З епістолярних документів видно, що О. Назаревський брав дієву участь у підготовці видань КДУП ВУАН до друку. Зокрема, чимало зусиль він приклав для публікації другої частини дослідження

Ф. Сушицького «Західно-руські літописи як пам'ятки літератури», сумлінно вичитуючи коректуру тексту книги, де, як звітував секретар КДУП В. Перетцу, було «багато не тільки неточностей, але навіть пропусків потрібних слів» [22, арк. 1 зв.; 23, арк. 1]. О. Назаревський виступив не тільки як укладач і редактор видання, а й окремі розділи праці Ф. Сушицького переклав українською мовою.

Тут варто зазначити, що автор праці був учнем В. Перетца та вихованцем Семінарію російської філології, а протягом 1918–1919 рр. керував діяльністю Археографічної комісії ВУАН. Першу частину дослідження Ф. Сушицького «Західно-руські літописи як пам'ятки літератури» Історично-філологічний відділ ВУАН надрукував у 1921 р., проте передчасна смерть ученого не дала можливості тоді опублікувати працю в повному обсязі. А 10 квітня 1928 р. В. Перетц звернувся із заявою до Історично-філологічного відділу ВУАН із проханням надрукувати другу частину книги Ф. Сушицького, і за п'ятирічним видавничим планом КДУП дослідження «Західно-руські літописи як пам'ятки літератури» друкувалося першочергово. Цьому поспривав і С. Єфремов, на той час секретар Історично-філологічного відділу ВУАН [20, арк. 1; 21, арк. 2 зв.].

О. Назаревський підготував вступне слово до видання, де вмістив біографічні дані про Ф. Сушицького та відомості про історію написання й публікації праці «Західно-руські літописи як пам'ятки літератури», які отримав, зустрівшись зі вдовою автора П. Сушицькою. Він наполягав, щоб обидві частини праці Ф. Сушицького було об'єднано та видано однією книгою. Але другу частину все ж надрукували окремо, адже, як зазначив О. Назаревський у листі В. Перетцу, так було «набагато дешевше та технічно простіше» [32, арк. 1 зв.]. Лише для голови КДУП, на прохання О. Назаревського, зброшурували обидві частини праці в декількох примірниках. З гонорару за книгу та з авторських примірників О. Назаревський залишив собі третину, поступившись більшою частиною гонорару та книг П. Сушицькій, яка тоді потерпала, не маючи заробітків [37, арк. 1–1 зв.]. У цілому секретар КДУП був задоволений опублікованою книгою, яка мала, як він зауважив, ще й «зовнішність пристойну» [37, арк. 1 зв.]. На жаль, книга Ф. Сушицького стала єдиним виданням, надрукованим у серії «Праць Комісії давнього українського письменства».

Більше книг КДУП ВУАН удалося видати в серії «Пам'ятки мови та письменства давньої України». Як зазначалося вище, першою побачила світ праця С. Бугославського «Україно-руські пам'ятки XI–XVIII вв. про князів Бориса і Гліба (розвідка й тексти)». У листах О. Назаревського до В. Перетца ідеться й про друк інших видань цієї серії, оскільки секретар КДУП взяв активну участь у підготовці книг до публікації.

Згідно з п'ятирічним планом роботи та видавничої діяльності КДУП на 1928–1933 рр. після видання книги С. Бугославського планувалося надрукувати працю М. Гудзія «“Історія сімох мудреців” в українській обробці». Розпочавши підготовку її до друку, О. Назаревський «наповнив» роботу М. Гудзія бібліографічними довідками і примітками та переклав текст українською мовою. Однак при цьому він побачив, що дослідження вимагало суттєвого доопрацювання, без якого публікувати роботу було небажано, оскільки вона «зроблена поспіхом і може викликати багато справедливих нарікань на Комісію» [21, арк. 2].

Свою позицію О. Назаревський обґрунтував на засіданні співробітників КДУП 15 листопада 1928 р., вказавши на недоліки праці М. Гудзія. Зокрема, секретар Комісії вважав, що автор мав дослідити одне з польських видань «Історії сімох мудреців» XVI–XVIII ст., а не 1862 р., як це було зроблено у праці. Крім того, М. Гудзій недостатньо висвітлив роль Т. Каменевича-Рвовського в переробці твору, що мало значення для з'ясування питань у написанні його українського тексту. У праці М. Гудзія не розглядався можливий вплив окремих епізодів повістей на українську народну словесність, не враховувалися положення досліджень польських видань «Історії сімох мудреців», зроблених О. Брюкнером та Ю. Кржижановським, тощо [21, арк. 1 зв.–2]. Зрештою, запропонував включити дослідження М. Гудзія у збірник давніх українських повістей, над укладанням якого працював сам О. Назаревський, а в серії «Пам'ятки мови та письменства давньої України» видати працю С. Гаєвського «“Александрія” в давній українській літературі» [22, арк. 1–1 зв.].

Пропозицію було прийнято, й О. Назаревський взяв дієву участь у підготовці книги С. Гаєвського до друку. Зокрема, він старанно вичитував текст вже вслід за автором, який правив коректуру не дуже уважно. «На деяких сторінках моїх поправок не менше, ніж його!», – звітував секретар КДУП В. Перетцу про роботу над коректурою книги

С. Гаєвського 24 липня 1929 р. [24, арк. 1 зв.–2]. Про складність роботи над виданням О. Назаревський наголосив і в листі від 12 жовтня: «Остання коректура [“Александрії”] – вбивча. Надсилають нерегулярно, – то довго немає, то відразу завалюють декількома листами; влітку, очевидно, змінили набірника, набір досить складний, і він набирає огидно. Від С. Гаєвського отримую покреслені червоним сторінки, але – на жаль! – він масу пропускає, і я розцвічую ті самі сторінки синім. Виходить щось неповторне» [26, арк. 1 зв.]. Незважаючи на копітку працю, О. Назаревський, як редактор видання, радів, що мав змогу значно покращити якість книги [26, арк. 2], друк якої розпочався наприкінці 1929 р.

У тому ж 1929 р. в серії «Пам’ятки мови та письменства давньої України» побачила світ книга Н. Кістяківської «Твори Івана Некрашевича, українського письменника XVIII ст. (Розвідка і тексти)», що вийшла друком за редакцією голови КДУП В. Перетца. Секретар Комісії не брав участі в підготовці цього видання, однак О. Назаревський, за змогою, сприяв Н. Кістяківській в її дослідженнях, зокрема підбирав і надавав у користування необхідні для роботи книги [25, арк. 3]. Він також морально підтримав Н. Кістяківську, коли у «Пролетарській правді» на її книгу з’явилася «отруйна, але мало обґрунтована» рецензія [40, арк. 2], що стало початком тиску з боку пропартійних критиків на діяльність КДУП.

Принагідно зазначимо, що в 1929 р. КДУП ВУАН змінила назву, ставши Комісією для видавання та вивчення пам’яток українського письменства доби феодалізму та торговельного капіталу (далі – КУПФ). Як видно з листів, О. Назаревського турбувало, аби зміна назви Комісії не спричинила її об’єднання з Археографічною комісією ВУАН, а фактично ліквідацію. Про це він застерігав В. Перетца в листі від 29 січня 1930 р., зазначивши: «Якщо Ви ще нічого не заявляли про зміну назви Комісії, то й не змінюйте її, особливо – не змінюйте її на “Комісію для видавання пам’яток ...”, бо інакше нас легко можуть поєднати з Археографічною комісією. Треба підкреслювати, щоб уникнути цього, що ми не лише видаємо, а й вивчаємо пам’ятки старої писемності. Тепер манія злиття, об’єднань, і я дуже боюся, що звуження завдань Комісії та обмеження за виданнями – спокусить правлячі верхи на об’єднання нас із археографами» [31, арк. 2 зв.].

Об'єднання КУПФ з Археографічною комісією не відбулося, але керівництво Історично-філологічного відділу ВУАН все наполегливіше корегувало дослідну та видавничу діяльність КУПФ з ідеологічних і пропартійних позицій. Так, у 1930 р. Комісія мала намір першочергово видати працю І. Єрьоміна «Твори Кирила Туровського», а вслід за нею надрукувати книгу Д. Абрамовича «Києво-Печерський патерик». Однак секретар Відділу М. Яворський розпорядився відкласти друк «Творів Кирила Туровського» та розпочати публікацію «Києво-Печерського патерика», який, як він наголосив, містив «матеріал, що був цікавий для більш широких кіл (не лише літераторів, але й істориків)» [29, арк. 1–1 зв.]. Усі подальші зусилля О. Назаревського та В. Перетца, спрямовані на те, аби надрукувати у Видавництві ВУАН дослідження І. Єрьоміна, виявилися марними. Згодом було визнано неактуальними праці Д. Абрамовича «Ізборник Святослава 1076 р.» і О. Маслової «Новели Бокаччо та інших в українських перекладах XVII ст.», а також не виділено коштів на публікацію дослідження Г. Нікольської «Нариси з історії стилю українського і російського письменства доби феодалізму».

Значну допомогу О. Назаревський надав й Д. Абрамовичу в його роботі над «Києво-Печерським патериком». Він організував пересилання до Ніжина, де, відбувши заслання на Соловках, оселився Д. Абрамович, віднайдені в Києво-Печерській лаврі рукописи пам'ятки [21, арк. 2 зв.–3; 22, арк. 1 зв.], представляв інтереси автора перед керівництвом Історично-філологічного відділу та у Видавництві ВУАН [25, арк. 3 зв.], координував співпрацю В. Перетца і Д. Абрамовича в роботі над передмовою до книги [41, арк. 5–5 зв.], консультував останнього з питання оформлення довідкового апарату праці [29, арк. 1 зв.–2; 38, арк. 1 зв.–2], надсилав до Ніжина необхідний для роботи папір [25, арк. 2–2 зв.] тощо. І зрештою, О. Назаревський контролював увесь процес друку книги Д. Абрамовича «Києво-Печерський патерик», яка побачила світ у 1931 р.

Сам О. Назаревський у рамках науково-дослідної роботи в КДУП–КУПФ працював над складанням і підготовкою до друку корпусу давніх українських повістей, до яких він відносив оригінальні українські твори й перекладені українською мовою пам'ятки та списки, що містили українізми, а отже, були створені українцями. На той час було відомо близько тридцяти давніх повістей або повістєвих збірок в українських

перекладах чи списках, які О. Назаревський планував підготувати до друку за участі інших співробітників Комісії та видати за своєю редакцією у Видавництві ВУАН [8].

У 1928–1929 рр. О. Назаревський виступив зі статтями в «Записках Історично-філологічного відділу ВУАН», в яких ознайомив наукову спільноту із завданнями, засадами, планами і результатами дослідження давніх українських повістей [6; 7]. Працю «До студій над давньою українською повістю» він «з почуттям глибокої пошани й щирої подяки» присвятив «вчителеві своєму» – академіку В. Перетцу [6, с. 25], який зробив значний внесок у дослідження давніх українських пам'яток.

Із задуманого вдалося зробити небагато. Єдиним виданням з корпусу давніх українських повістей, що вийшло друком у рамках діяльності КДУП–КУПФ, стала згадана вище книга С. Гаєвського «“Александрія” в давній українській літературі». У статті від редакції, вміщеній у книзі, О. Назаревський висвітлив амбітні плани Комісії з подальшого видання давніх українських повістей [8], однак зреалізувати їх не вдалося через згортання в країні політики українізації та ідеологічний контроль із боку влади над діяльністю наукових установ.

У листах О. Назаревський регулярно інформував В. Перетца про свою роботу над формуванням корпусу давніх українських повістей. Зокрема, в листі від 17 листопада 1928 р. повідомляв, що скопіював тексти з Тихонравівських збірників і повертається до опрацювання «Римських діянь» та планує окреслити коло пам'яток, що мали б увійти до першого тому збірника давніх українських повістей [21, арк. 1]. В іншому листі, від 12 жовтня 1929 р., просив В. Перетца надіслати Волоколамський список «Сказання про Індійське царство» [26, арк. 2 зв.]. І цю пам'ятку О. Назаревському, на прохання В. Перетца, переслав М. Сперанський [27, арк. 3 зв.]. У листі від 17 травня 1930 р. О. Назаревський доповів про роботу над пам'ятками в бібліотеці Києво-Печерської лаври, де він копіював тексти Михайлівського рукопису 1693 р., а ще відшукав кутеїнське видання повісті «Варлаам та Іоасаф» [39, арк. 2 зв.]. В. Перетц в свою чергу консультував колегу, допомагав відшукати тексти окремих повістей [40, арк. 2 зв.].

Як засвідчують епістолярні документи, працюючи над складанням корпусу пам'яток, О. Назаревський, окрім В. Перетца, співпрацював

і листувався з іншими дослідниками давніх українських повістей – М. Возняком, М. Геппенером, І. Кревецьким, О. Седельніковим. Так, у І. Кревецького він консультувався з приводу повістей, які згадував І. Франко у своїй праці «Карпато-руське письменство XVII–XVIII вв.» [27, арк. 3–3 зв.; 40, арк. 1 зв.–2], а М. Возняка просив скопіювати тексти «Римських діянь» та «Великого Зерцала» у збірниках, що відклалися у львівських книгозбірнях, у тому числі й бібліотеці Наукового товариства імені Шевченка [21, арк. 1; 38, арк. 2]. М. Возняк відгукнувся на прохання О. Назаревського, надіславши до Києва дев'яносто фотокопій з рукописів, що зберігалися в архіві І. Франка та зібраннях Народного дому у Львові [40, арк. 2 зв.]. Листуючись з О. Седельніковим, О. Назаревський отримав його згоду на публікацію дослідження «Повісті про Дракулу» у збірнику давніх українських повістей [41, арк. 3 зв.–4].

Як секретар КУПФ О. Назаревський формував підручну бібліотеку Комісії, зокрема працями П. Владимірова, Г. Геттнера, Ю. Карського, Ю. Кржижановського, М. Лихачова, М. Петрова, М. Сперанського [22, арк. 2 зв.; 29, арк. 2 зв.; 32, арк. 2 зв.] та інших філологів-славістів, прагнув, аби співробітники КУПФ мали можливість користуватися «Енциклопедією слов'янської філології» [30, арк. 2 зв.], журналом «Archiv für slavische Philologie» [31, арк. 1] тощо.

В епістолях містяться відомості про спроби О. Назаревського допомогти В. Перетцу продати ВУАН власну колекцію рукописів і стародруків, що нараховувала 617 одиниць, значна частина яких мала українське походження і була серед найбільших для свого часу. Колекцію В. Перетц збирав протягом багатьох років із мрією, що вона стане у пригоді дослідникам давньої української літератури й буде зберігатися в поважній науковій установі Києва. Розумів, що найкраще було б, аби колекцію придбала ВУАН для потреб КУПФ. Гроші ж учений мав намір використати на купівлю нових рукописів для збільшення збірки [11, с. 247–249].

Імовірно, на початку 1930 р. В. Перетц звернувся до О. Назаревського з проханням з'ясувати питання про можливість придбання коштом ВУАН його колекції рукописів і стародруків для потреб КУПФ [31, арк. 3]. У листі від 10 квітня того ж року О. Назаревський повідомив В. Перетца, що його переговори з цього питання з окремими посадовцями, які мали владу в академії, виявилися безуспішними. Проте він зустрівся із

секретарем Історично-філологічного відділу ВУАН О. Камишаном, якому «висунув проєкт придбання» колекції В. Перетца за рахунок асигнованих КУПФ ювілейних сум, тобто тих грошей, що планувалося виділити Комісії для проведення заходів з нагоди 10-річного ювілею ВУАН [37, арк. 1 зв.]. О. Назаревський навів приклад аналогічного придбання Соціально-економічним відділом ВУАН бібліотеки академіка-економіста Л. Яснопольського. І рекомендував В. Перетцу звернутися до керівництва Історично-філологічного відділу ВУАН з відповідною заявою, адже був переконаний, що на придбання цінної колекції рукописів і стародруків кошти обов'язково будуть виділені [37, арк. 2 зв.].

В іншому листі від 17 травня 1930 р. О. Назаревський інформував В. Перетца, що О. Камишан для вирішення питання стосовно придбання колекції рекомендував надати опис рукописів і стародруків, які містяться у збірці, та зробити її оцінку фахівцями [38, арк. 1–1 зв.]. Однак, зрештою, коштів для придбання великої й унікальної колекції рукописів і стародруків В. Перетца у ВУАН не знайшлося. В. Перетц ще звернувся до тодішнього директора ВБУ Н. Миколенка та завідувача відділу рукописів ВБУ П. Попова з проханням допомогти йому у вирішенні цього питання, але теж безуспішно [11, с. 247–249].

О. Назаревський намагався популяризувати діяльність КДУП–КУПФ та творчість її співробітників. 30 грудня 1929 р. він повідомив В. Перетца, що надумав надіслати на книгу останнього рецензію до літературно-наукового щомісячника «Червоний шлях», аби, як зауважив секретар Комісії, ознайомити М. Скрипника з новинами про давню українську літературу [28, арк. 2 зв.]. Дійсно, протягом 1929–1930 рр. у журналі «Червоний шлях» було опубліковано рецензії О. Назаревського на другий та третій випуски «Досліджень і матеріалів з історії давньої української літератури XVI–XVIII ст.», підготовлених В. Перетцом.

І у «Вістях ВУАН», у розділі «Хроніка», О. Назаревський помістив замітку «Видавнича діяльність Комісії давнього українського письменства» [9; 30, арк. 2], а в листах від 2 і 5 березня 1930 р. він заохочував самого В. Перетца виступити у цьому ж виданні з повноцінною статтею про розшук давніх українських літературних пам'яток у бібліотечних, архівних та музейних фондах [34, арк. 2–2 зв.; 35, арк. 2 зв.]. Голова КУПФ для «Вістей ВУАН» написав розвідку «Про потребу організації

дослідження рукописних фондів для розроблення організації історії давнього українського письменства» та разом з О. Назаревським підготував статтю «План і перспективи роботи Комісії українського письменства доби феодалізму» [16, арк. 8–9]. О. Назаревський також мав намір надрукувати у «Вістях ВУАН» більш інформативну розвідку про діяльність Комісії [46, арк. 5 зв.]. Однак ці праці не було опубліковано на шпальтах органу ВУАН, адже плани КУПФ і її робота в контексті соціалістичного будівництва тоді вже не визнавалися актуальними.

Негативно на діяльність комісій академії, зокрема й КУПФ, впливали також кадрові зміни та структурні перебудови у ВУАН, які розпочалися в 1929 р. О. Назаревський у листі до В. Перетца від 16 березня 1930 р. зазначив: «Взагалі зараз при реконструкції I Відділення та персональних змін багато чого призупинилося, і поки неясно навіть, коли ділова робота налагодиться знову» [36, арк. 2].

Наприкінці 1929 р. у ВУАН був створений партійний осередок, розпочалися широкомасштабні «чистки» як наукових установ академії, так і окремих співробітників. О. Назаревський у своїх листах досить детально висвітлив хід перевірки діяльності КУПФ, що проводилася в рамках «чистки» у ВУАН. КУПФ перевірялася 3 і 4 липня 1930 р., на питання бригади перевіряючих, яких очолював редактор київської «Літературної газети» Б. Коваленко, відповідали штатні співробітники Комісії О. Назаревський і П. Попов. Перевіряючі цікавилися історією створення та розвитку КУПФ, складом співробітників, планом робіт Комісії та окремих її членів, виданнями та матеріальними ресурсами КУПФ, рівнем українізації співробітників та їхнім стажем громадської роботи, зв'язками членів Комісії з широкими масами і представниками Західної України, Білорусі та Росії [41, арк. 1–2].

А 13 липня 1930 р. відбулося засідання Комісії з «чистки» ВУАН, на якому розглядалися результати перевірки КУПФ, й також заслуховувалися пояснення, надані О. Назаревським як секретарем КУПФ. Хід цього засідання О. Назаревський виклав у листі В. Перетцу від 14 липня: «Визнаючи необхідність вивчення стародавньої літератури, Комісія зробила нам такі зауваження: 1) треба тематику нашої продукції розподілити так, щоб у першу чергу робота йшла над пам'ятками великої соціальної значущості (особливо підкреслено, що варто було б видати

І. Вишенського; – я дав пояснення, – що його тільки недавно “уступила” нам інша установа) і пам’ятками світського характеру; 2) що в нас переважає філологічний метод у роботі; в аналізі пам’яток треба вдаватися до марксистського методу (Комісія “робить спробу переключитися на нові методи наукової праці” – так сказав голова, але однієї “спроби” – мало); 3) відсутність зв’язку з широкими масами, відсутність популяризації роботи ((проти останнього закиду – (а його підкреслював свій же брат – С. Іваницький-Василенко, який від Академії входить до Комісії з чистки) – я заперечував, сказавши, що ми готові виступити перед масами, дали список тем для популярних лекцій, але нас ніхто не кликав; з’являтися на підприємства самим, не організовано, ми не могли)). захищав нашу роботу я – як зміг, як зумів: досить гаряче, але не по всіх пунктах досить вдало – бо Комісії не переконав» [42, арк. 1–2]. Однак загальний результат «чистки» для КУПФ і її співробітників був позитивним, хоча О. Назаревському й пояснили, що необхідно менше приділяти уваги «старині» та «історизму», а більше – «вузькопрактичному, що потрібно поточним дням» [43, арк. 1–1 зв.].

Варто зазначити, що О. Назаревський вважав за доцільне піти на компроміс, хоча б задля того, щоб не було припинено діяльність КУПФ, та організувати її роботу згідно із вказівками Комісії з «чистки» ВУАН [45, арк. 2], тоді як В. Перетц не сприймав втручання в науковий процес партійної влади та їхніх представників у ВУАН, яких називав «неосвіченими» і «неписьменними» людьми [52, арк. 1].

Час від часу О. Назаревський писав В. Перетцу й про свою роботу в КІНО, де він завідував бібліотекою і як позаштатний професор викладав курси російської літератури на робітничому факультеті, етнографії на факультеті професійної освіти, давньої української літератури на факультеті соціального виховання. У листах вміщено відомості про перебіг «чистки» в КІНО, яка для О. Назаревського виявилася не такою успішною, як у ВУАН. У 1931 р., оскільки він не мав бібліотечної освіти, йому довелося залишити посаду директора бібліотеки КІНО, яку очолював з 1925 р. Щодо педагогічної діяльності, то внаслідок структурних перебудов у КІНО (з’явилися нові інститути зі своїми робітничими факультетами) викладати О. Назаревському стало незручно (багато часу витрачалось на переїзди) і він відмовився від курсу російської літерату-

ри. А етнографію як навчальну дисципліну в 1930 р. прибрати з програм закладу [44, арк. 3–4]. Отже, після «чисток» в наукових установах і закладах освіти в О. Назаревського, крім штатної роботи в КУПФ ВУАН, залишився лише невеликий курс давньої української літератури в КІНО [50, арк. 11–12]. Під егідою КІНО йому в 1930 р. вдалося опублікувати авторський «Історичний курс української літератури».

Зміна діяльності ВУАН під впливом партійних ідеологів, згортання українознавчих досліджень поклали край продуктивній роботі КУПФ. На липневій 1931 р. сесії ВУАН було піддано критиці наукову та видавничу діяльність Комісії, а О. Назаревський, який представляв КУПФ на цій сесії, виступав із «самокритикою». Більше того, під тиском апарату Президії ВУАН він змушений був включити до плану діяльності КУПФ на 1932 р., не погодивши свої дії з головою Комісії, тему «Критика школи академіка В. Перетца та самокритичний перегляд власної продукції». О. Назаревський сподівався у такий спосіб вивести з-під удару КУПФ [46, арк. 4 зв.], але й розумів, що її роботу прийдеться корегувати відповідно до нових реалій. У листі В. Перетцу від 18 липня 1931 р. він зазначив, що за такої «установки» з боку керівництва української академії КУПФ навряд чи вдасться надрукувати що-небудь, окрім статей методологічного та самокритичного характеру [46, арк. 1–1 зв., 3 зв., 5 зв.].

Критика наукової діяльності голови КУПФ та його філологічної школи була інспірована партійним керівництвом ВУАН і містила під собою не науковий, а політичний підтекст. В. Перетц же однозначно виключив для себе «шлях самокритики», адже не вбачав для неї ніяких підстав [14]. Тоді як штатним співробітникам КУПФ – О. Назаревському і П. Попову – які були його учнями, довелося стати виконавцями рішення комуністичної фракції академії. І саме їхніми руками було проведено кампанію з критики та шельмування В. Перетца [11, с. 301–315; 12]. Останній все рідше став приїжджати до Києва, а О. Назаревський і П. Попов керували КУПФ, виконуючи обов'язки відповідно голови та секретаря Комісії. Щодо зради учнів В. Перетц висловився в листі до С. Маслова, де, зокрема, зазначив, що не може примиритися з тим, що зі страху О. Назаревський не тільки його покинув, а й виступив проти нього [11, с. 307; 12, с. 60].

За таких обставин 1 жовтня 1931 р. В. Перетц написав заяву про звільнення з посади голови КУПФ і надіслав її О. Назаревському, який мав ознайомити з нею членів Комісії, його учнів, та, якщо «цькування фахівців» у ВУАН не припиниться, передати її керівництву Соціально-економічного відділу і Президії академії. Із розлогого листа О. Назаревського від 11 жовтня 1931 р. видно, що секретар КУПФ приклав значних зусиль, аби переконати В. Перетца залишитися на посаді, адже розумів, що з його звільненням буде ліквідовано й Комісію. З іншого боку, відставка з поста голови КУПФ не припинила б гонінь і щодо В. Перетца. Шукаючи вихід із ситуації, О. Назаревський навіть запропонував залучити до роботи у КУПФ «двох-трьох справжніх марксистів» [50, арк. 9]. Зрештою, восени 1931 р. рішення В. Перетца про звільнення з посади голови КУПФ не було підтримане, а заяви офіційного ходу не дали.

Тим часом критика академіка В. Перетца у ВУАН набирала обертів і в 1933 р. проводилася вже не тільки в рамках діяльності КУПФ, а й на рівні керівних органів української академії. Ситуація не змінилася й після зустрічі В. Перетца з президентом ВУАН О. Богомольцем, під час якої голова КУПФ звернув увагу на «важку атмосферу» чуток і наклепів, що панувала в академії [15].

Листування між В. Перетцом і О. Назаревським у цей період носило несистемний та майже формальний характер. 28 липня 1933 р. В. Перетц подав до Президії ВУАН заяву про відставку з посади голови КУПФ, про що О. Назаревському стало відомо лише через кілька місяців. У листі до В. Перетца від 5 вересня 1933 р. він зауважив: «Ваша відмова від головування в КУПФ для мене повна несподіванка <...> Вважаю, що після Вашої відмови сам я не можу призначити себе Вашим, вже офіційним заступником» [47, арк. 1]. Після звільнення В. Перетца з посади голови КУПФ Комісія практично припинила свою діяльність. 13 лютого 1934 р. Президія ВУАН затвердила нову структуру академії, згідно з якою КУПФ було офіційно ліквідовано.

Аби не поривати стосунків і співпраці з колегою, В. Перетц запропонував О. Назаревському, якого цінував як «акуратну людину та гарного працівника» [49, арк. 3], приєднатися до роботи зі складання бібліографії давньоруських повістей, що проводилася під його керівництвом. Проте О. Назаревський, який працював над цією темою з 1911 р., ви-

рішив відмовитися від співпраці, оскільки вона, як вважав дослідник, «назавжди закривала дорогу» до публікації праці під його іменем [47, арк. 2–3 зв.]. Повернутися ж до дослідження давніх українських літературних пам'яток О. Назаревському судилося лише наприкінці 1940-х років.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше до наукового обігу введено листування між секретарем КДУП ВУАН О. Назаревським і головою Комісії В. Перетцом, що зберігається у фондах ІР НБУВ. Аналіз епістолярних документів дав змогу реконструювати діяльність О. Назаревського на посаді секретаря КДУП та відобразити раніше не досліджені сторінки його співпраці з академіком В. Перетцом у рамках роботи КДУП ВУАН.

Висновки. Представлене листування є цінним джерелом з вивчення діяльності українського філолога, літературознавця, археографа та бібліографа О. Назаревського на посаді секретаря КДУП ВУАН та його співпраці з головою Комісії В. Перетцом. В епістолярних документах містяться відомості про великий внесок О. Назаревського в організацію роботи та розбудову КДУП. Аналіз листування дав змогу розкрити важливу роль О. Назаревського в підготовці до друку видань КДУП, висвітлити зусилля вченого з популяризації діяльності академічної установи, його неконформістську поведінку щодо В. Перетца задля збереження Комісії під час згортання політики українізації та структурних перебуток у ВУАН на початку 1930-х років.

В епістолях уміщено інформацію про науково-дослідну діяльність О. Назаревського в межах роботи КДУП, спрямовану на формування та видання корпусу давніх українських повістей. В них ідеться й про викладацьку роботу вченого в КІНО та діяльність на посаді директора бібліотеки цього навчального закладу. Залучені до наукового обігу епістолярні документи значно розширюють джерельну базу для написання повної наукової біографії О. Назаревського.

Листи також є суттєвим джерельним підґрунтям для вивчення діяльності КДУП ВУАН та висвітлення лакун в її роботі. В епістолярних документах відображено зусилля Д. Абрамовича, С. Гаєвського, М. Гудзія, І. Єрьоміна, Н. Кістяківської, С. Маслова, П. Попова та інших співробітників Комісії з дослідження давніх українських літературних пам'яток,

показано складнощі, які доводилося долати під час друку видань КДУП, розкрито хід подій протягом «чистки» діяльності Комісії та її співробітників, а також ставлення керівництва Історично-філологічного відділу та ВУАН до КДУП, звернено увагу на обмеження її діяльності з боку партійного осередку академії, що, зрештою, й призвело до ліквідації КДУП.

Список використаних джерел

1. Гарбар Л. В. Назаревський Олександр Адріанович // Історія української бібліотечної справи в іменах (кінець XIX ст. – 1941 р.) : матер. до біобібліогр. словника / авт.-укл. Л. В. Гарбар. Київ : НБУВ, 2017. С. 311–312.
2. Гарбар Л. В. Назаревський Олександр Адріанович (12 грудня 1887 р. – 30 вересня 1977 р.) – видатний український літературознавець, бібліограф, педагог // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: <http://nbuv.gov.ua/node/1920> (дата звернення 25.01.2023).
3. Лецькін М. О. Назаревський Олександр Адріанович // Яскрава зірка гуманітарного світу (Філологічний семінарій Володимира Перетца). Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. С. 238–244.
4. Лецькін М. О. Яскрава зірка гуманітарного світу (Філологічний семінарій Володимира Перетца). Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 368 с.
5. Мішук С. Археографічно-бібліографічна школа В. М. Перетца в Україні (1907–1914) // Історіографічні дослідження в Україні. 2008. Вип. 18. С. 47–58.
6. Назаревський О. До студій над давньою українською повістю // Записки Історично-філологічного відділу ВУАН. Київ, 1928. Кн. XVIII. С. 25–34.
7. Назаревський О. Знадоби до історії давньої повісті. I. Повістевий репертуар київських рукописних збірок // Записки Історично-філологічного відділу ВУАН. Київ, 1929. Кн. 25. С. 1–20.
8. [Назаревський О.]. Від редакції // Пам'ятки мови та письменства давньої України. Київ, 1929. Т. III. Ч. 1. С. V–VIII. (Збірник Історично-філологічного відділу ВУАН. № 98).
9. [Назаревський О.]. Видавнича діяльність Комісії давнього українського письменства // Вісті Всеукраїнської академії наук. Київ, 1929. № 11–12. С. 82.
10. Назаревський Олександр Адріанович // Некрополь філологів – викладачів Київського Свято Володимирівського та Шевченківського університету: біогр. довідник / за ред. Г. Ф. Семенюка. Київ : Логос, 2018. С. 172–173.

11. Шаповал А. Володимир Миколайович Перетц як вчений-українознавець, дослідник рукописної та книжкової спадщини у світлі епістолярних джерел. Київ, 2020. 596 с.
12. Шаповал А. І. Переслідування академіка В. М. Перетца та критика його філологічної школи на початку 1930-х років (за архівними документами) // Рукописна та книжкова спадщина України. 2020. Вип. 25. С. 52–68. <https://doi.org/10.15407/rksu.25.052>
13. Шаповал А. І. Діяльність академіка В. М. Перетца на чолі Комісії давнього українського письменства ВУАН // Сторінки історії. 2022. № 54. С. 133–149. <https://doi.org/10.20535/2307-5244.54.2022.264577>
14. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Ф. Х. Од. зб. 12420. Арк. 1.
15. Там само. Од. зб. 12423. Арк. 1.
16. Там само. Од. зб. 12429. Арк. 1–10.
17. Там само. Од. зб. 12456. Арк. 1–1 зв.
18. Там само. Од. зб. 12496. Арк. 1–2 зв.
19. Там само. Од. зб. 12497. Арк. 1–2 зв.
20. Там само. Од. зб. 12500. Арк. 1–1 зв.
21. Там само. Од. зб. 12501. Арк. 1–4 зв.
22. Там само. Од. зб. 12503. Арк. 1–2 зв.
23. Там само. Од. зб. 12504. Арк. 1–2 зв.
24. Там само. Од. зб. 12507. Арк. 1–2.
25. Там само. Од. зб. 12514. Арк. 1–3 зв.
26. Там само. Од. зб. 12515. Арк. 1–2 зв.
27. Там само. Од. зб. 12516. Арк. 1–3 зв.
28. Там само. Од. зб. 12520. Арк. 1–2 зв.
29. Там само. Од. зб. 12521. Арк. 1–2 зв.
30. Там само. Од. зб. 12524. Арк. 1–2 зв.
31. Там само. Од. зб. 12525. Арк. 1–2 зв.
32. Там само. Од. зб. 12526. Арк. 1–2 зв.
33. Там само. Од. зб. 12527. Арк. 1–3.
34. Там само. Од. зб. 12528. Арк. 1–2 зв.
35. Там само. Од. зб. 12529. Арк. 1–2 зв.
36. Там само. Од. зб. 12530. Арк. 1–2 зв.
37. Там само. Од. зб. 12531. Арк. 1–2 зв.
38. Там само. Од. зб. 12532. Арк. 1–2 зв.
39. Там само. Од. зб. 12533. Арк. 1–2 зв.

40. Там само. Од. зб. 12534. Арк. 1–2 зв.
41. Там само. Од. зб. 12535. Арк. 1–4 зв.
42. Там само. Од. зб. 12536. Арк. 1–6.
43. Там само. Од. зб. 12537. Арк. 1–3 зв.
44. Там само. Од. зб. 12538. Арк. 1–5 зв.
45. Там само. Од. зб. 12539. Арк. 1–3 зв.
46. Там само. Од. зб. 12541. Арк. 1–6 зв.
47. Там само. Од. зб. 12545. Арк. 1–4 зв.
48. Там само. Ф. XXXIII. Од. зб. 6141. Арк. 1–3.
49. Там само. Од. зб. 6179. Арк. 1–3 зв.
50. Там само. Ф. 78. Од. зб. 324. Арк. 1–12.
51. Там само. Ф. 285. Од. зб. 1622. Арк. 1–42.
52. Там само. Од. зб. 5587. Арк. 1–1 зв.

Andrii Shapoval

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine

(Kyiv, Ukraine)

ORCID: 0000-0003-1188-5142

e-mail: shai196@ukr.net

Correspondence of O. Nazarevskyi with V. Peretts within activity of Commission of Ancient Ukrainian Writing

The purpose of the work is to analyze the correspondence between Oleksandr Nazarevskyi and Academician Volodymyr Peretts in the context of the work of the Commission of Ancient Ukrainian Writing of the All-Ukrainian Academy of Sciences and to highlight gaps in the cooperation of scientists and activities of the Commission. **The methodology of the work** is based on the application of comparative, chronological, source studies, archival studies, biographical, prosopographic research methods. **The scientific novelty** of the work lies in the fact that, for the first time, the correspondence the secretary of the Commission of Ancient Ukrainian Writing of the All-Ukrainian Academy of Sciences O. Nazarevskyi with the head of the Commission V. Peretts, was introduced into scientific circulation. The letters are stored in the fonds of the Institute of Manuscript of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine. The analysis of epistolary documents made it possible to shed light on the activities of O. Nazarevskyi as the secretary of the Commission of Ancient Ukrainian Writing and to display previously unresearched pages of his collaboration with V. Peretts within the framework of the work of the Commission.

Conclusions. The presented correspondence is a valuable source for studying the activities of the Ukrainian philologist, literary critic, archeographer and bibliographer O. Nazarevskyi as the secretary of the Commission of Ancient Ukrainian Writing of the All-Ukrainian Academy of Sciences and his cooperation with the head of the Commission V. Peretts. The epistolary documents contain information about O. Nazarevskyi's great contribution to the organization of work and development of the Commission of Ancient Ukrainian Writing. The analysis of the correspondence made it possible to reveal the important role of O. Nazarevskyi in preparing for publication the publications of the Commission of Ancient Ukrainian Writing, highlight the efforts of the scientist to popularize the activities of the academic institution, his non-conformist behavior in order to preserve the Commission during the curtailment of the policy of Ukrainization and structural changes in the All-Ukrainian Academy of Sciences on early 1930's. The letters are an important source basis for studying the activities of the Commission of Ancient Ukrainian Writing of the All-Ukrainian Academy of Sciences.

Key words: O. Nazarevskyi, V. Peretts, epistolary documents, Commission of Ancient Ukrainian Writing, All-Ukrainian Academy of Sciences.

*Стаття підготовлена 22 січня 2023 року;
подана до друку 25 січня 2023 року.*